

Ενότητα 3

28η Οκτωβρίου

Η τελευταία Π.Α.* εκατονταετία

Κατηφόρισαν με σκισμένα χιτώνια, με παλιά ντουφέκια
δίχως ψωμί στο γυλιό* δίχως σφαίρες.

Μονάχα με μικρά οργισμένα ποτάμια κλείναν τα
περάσματα πίσω τους.

Είχαν βαδίσει μήνες και μήνες πάνου σ' άγνωστες πέτρες
πάνου στο χιόνι μαζί με τις ελιές τους και τ' αμπέλια τους —

άλλος άφησε κει πάνου ένα πόδι, ένα χέρι
άλλος άφησε ένα μεγάλο κομμάτι απ' την ψυχή του
καθένας κ' έναν ή πιότερους νεκρούς...

Γιάννης Ρίτσος

Οι ήρωες της Αλβανίας, σκίτσος του Φωκίωνα Δημητριάδη

* Π.Α.: Προ Ανθρώπου

* γυλιός: στρατιωτικό σακίδιο που το κρεμούσαν στους ώμους

1. Στο ποίημα που μόλις διαβάσατε μας δίνονται κάποιες πληροφορίες για το τέλος του Ελληνοϊταλικού πολέμου. Μπορείτε να βρείτε στους στίχους τις πληροφορίες αυτές;

2. Με ποιες εικόνες ο ποιητής μάς δείχνει τις θυσίες που έκαναν οι αγωνιστές του '40 στα βουνά της Πίνδου;

Η μικρή Ελλάδα υψώνει τη φωνή της

Σκηνή 1^η: Πλατεία

ΑΦΗΓΗΤΗΣ: Σαν σήμερα ο Ιταλός πρεσβευτής Γκράτσι ζήτησε να παραδοθεί η πατρίδα μας στη σκλαβιά και στην ταπείνωση. Ο πόλεμος ξεκίνησε με ένα «ΟΧΙ», που έγινε αχός και τραγούδι στο στόμα όλων των Ελλήνων.

Φώτα. Ο χώρος μετατρέπεται σε πλατεία. Τοποθετούμε καρέκλες κυκλικά και δημιουργούμε ένα καφενείο. Σειρήνες, καμπάνες, φωνές. Μικροί, μεγάλοι τρέχουν αναστατωμένοι, σαν να μην ξέρουν πού να πάνε. Τέσσερα γεροντάκια κάθονται στον καφενέ και πίνουν τον καφέ τους. Δύο εφημεριδοπώλες περνούν ανάμεσα στον κόσμο.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΠΩΛΕΣ: Εφημερίδες! Εφημερίδες!

Ο κόσμος παγώνει στη θέση του, σαν άγαλμα.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΠΩΛΗΣ Α΄: Κήρυξη πολέμου! Εφημερίδες!

ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΠΩΛΗΣ Β΄: Γενική επιστράτευση! Εφημερίδες!

Μοιράζουν τις εφημερίδες τους στα γεροντάκια. Το πλήθος δημιουργεί ομάδες, μία των στρατιωτών και μία των γυναικών. Στον καφενέ τα γεροντάκια κουβεντιάζουν.

ΚΥΡ ΜΑΝΟΛΗΣ: Και τι δε θα 'δινά να 'μουνά είκοσι ετών!

Σηκώνεται και κάνει διατάσεις, τον πιάνει η μέση του, ξανακάθεται.

ΚΥΡ ΒΑΣΙΛΗΣ: Πρόσεχε, μη φύγει κάνα κόκαλο!

Γελούν.

ΚΥΡ ΒΑΓΓΕΛΗΣ: Κοιτάτε, φεύγουν τα φανταράκια μας!

Σηκώνονται και χαιρετούν.

ΓΥΝΑΙΚΕΣ: Στο καλό, παιδιά! Η Παναγιά μαζί σας!

Χαιρετούν με μαντίλια.

ΓΕΡΟΝΤΑΚΙΑ: Στο καλό, παιδιά! Στο καλό και με τη νίκη!

Φώτα. Η σκηνή αδειάζει και μένουν μόνο οι φαντάροι.

Σκηνή 2^η: Στα βουνά της Πίνδου

Ακούγεται ηχογραφημένη εκπομπή από το ραδιόφωνο.

ΡΑΔΙΟ: Ο ελληνικός στρατός ανεβαίνει τα βουνά της Πίνδου. Ο συνταγματάρχης Δαβάκης έκανε ένα θαυμάσιο ελιγμό. Η πρώτη ελληνική νίκη ενάντια στις δυνάμεις του Άξονα. Οι Ιταλοί υποχωρούν προς την Αλβανία.

Φώτα. Οι φαντάροι σέρνονται στο έδαφος, σταματούν και αφουγκράζονται.

ΔΑΒΑΚΗΣ: Να χωριστούμε!

Γνέφει στους μισούς να πάνε αριστερά, μερικοί Ιταλοί κινούνται αμέριμνοι. Το στράτευμα περικυκλώνει τους Ιταλούς. Σηκώνονται πάνω και φωνάζουν.

ΕΛΛΗΝΕΣ: Αέρασα...

ΙΤΑΛΟΙ: Αγιούτο! (Βοήθεια!)

Οι Έλληνες στήνουν χορό γύρω από τους Ιταλούς. Χορεύουν και τραγουδούν.

ΑΦΗΓΗΤΗΣ: Οι προμήθειες όμως δεν έφταναν και οι Έλληνες κρύωναν. Έτσι, οι γυναίκες της Πίνδου έπλεξαν φανέλες για τους φαντάρους, μάζεψαν όπλα και πυρομαχικά και φορτωμένες σκαρφάλωσαν στα βουνά, αψηφώντας τον κίνδυνο, για να εφοδιάσουν τον στρατό μας.

πίνακας του Αλέξανδρου Αλεξανδράκη

Σκηνή 3^η: Το σπίτι της κυρα-Λένης

Φώτα. Γυναίκες με μαντίλες στο κεφάλι πλέκουν με βελόνες. Η κυρα-Λένη κρατάει ένα γράμμα, κάνει πως διαβάζει. Ακούγεται ηχογραφημένη η φωνή του γιου της...

«Γεια και χαρά σου, μάνα. Εδώ όλα καλά! Κάθε μέρα και νίκη! Κρύο, μάνα, παγωνιά! Όλα άσπρα! Πετάξαμε και τα ρούχα για ν' ανέβουμε, μας βαραίνανε! Σώθηκαν και οι σφαίρες... Κου-ράγιο, μάνα, θα γυρίσω νικητής. Να προσέχεις! Σε φιλώ, ο γιος σου».

ΚΥΡΑ-ΛΕΝΗ: Άλλη μια βελονιά κι έτοιμοι!

ΦΡΟΣΥΝΗ: Μάνα, θ' ανέβουμε το βουνό;

ΚΥΡΑ-ΛΕΝΗ: Ναι, πριν χαράξει!

ΚΥΡΑ-ΑΝΝΑ: Πακετάρατε τα όπλα;

ΚΥΡΑ-ΜΑΡΙΑ: Ναι! Κάτω από τις κάλτσες!

ΜΑΝΟΥΣΩ: Ψωμί πήρατε;

ΚΥΡΑ-ΒΑΓΓΕΛΙΩ: Και ψωμί, και νερό, και φρούτα!

ΚΥΡΑ-ΛΕΝΗ: Άντε, γυναίκες, να προλάβουμε.

Οι γυναίκες δένουν από έναν μπόγο και τον βάζουν στην πλάτη. Ξεκινούν η μία πίσω από την άλλη, σκυφτές από το βάρος. Φώτα.

πίνακας του Έκτορα Δούκα

Η είσοδος του ελληνικού στρατού στη Κορυτσά, ανώνυμου ζωγράφου

ΑΦΗΓΗΤΗΣ:

Μέρα με τη μέρα τα ελληνικά στρατεύματα σημείωναν και μια νίκη, και ανάγκασαν τους Ιταλούς να υποχωρήσουν. Ακολούθησε η κατάληψη της Κορυτσάς, της Πρεμετής, του Αργυρόκαστρου, της Χιμάρας και της Κλεισούρας, παρά τον βαρύτατον χειμώνα. Η ιταλική επίθεση του Μάρτη του 1941 συντρίφθηκε. Έξι μήνες ο ελληνικός στρατός μαχόταν ηρωικά, ώσπου στις 6 Απριλίου του 1941, η Γερμανία, σύμμαχος της Ιταλίας, επιτέθηκε εναντίον της Ελλάδας. Ο στρατός μας αντιστάθηκε και πάλι στους κατακτητές. Ούτε εκεί νικήθηκε. Όχι! Οι Γερμανοί μπήκαν στην Ελλάδα και στις 27 Απριλίου του 1941 υψώθηκε στην Ακρόπολη το «λάβaro της βίας». Ακολούθησαν τα χρόνια της Κατοχής, χρόνια δύσκολα. Οι δυνάμεις του Άξονα πέτυχαν βέβαια τη στρατιωτική κατοχή της Ελλάδας, όχι όμως και την υποταγή της ψυχής και του φρονήματος του ελληνικού λαού. Τέσσερις μέρες μετά την κατάληψη άρχισε η Αντίσταση του λαού μας. Δημιουργήθηκαν μυστικές οργανώσεις, οι οποίες κυκλοφορούσαν παράνομα αντιστασιακά φυλλάδια που κινητοποιούσαν το λαό. Οργανώθηκαν ένοπλες αντάρτικες ομάδες, που κατόρθωσαν να περιορίσουν την εχθρική κατοχή στις μεγάλες πόλεις. Η σκλαβιά των Ελλήνων κράτησε 1.264 νύχτες. Στις 12 Οκτωβρίου του 1944 ο ελληνικός λαός με πανηγυρισμούς και ζητωκραυγές καλωσορίζει την πολυπόθητη λευτεριά.

Γωγώ Αγγελοπούλου, «Η μικρή Ελλάδα υψώνει τη φωνή της», περιοδικό *Παράθυρο στην Εκπαίδευση του Παιδιού*, τεύχος 11, Σεπτ. - Οκτ. 2002 (διασκευή)

Ι.α. Σχολιάστε τον τίτλο του θεατρικού κειμένου σε σχέση με το περιεχόμενό του. Διαλέξτε ένα διαφορετικό τίτλο και εξηγήστε για ποιο λόγο τον προτιμάτε:

- **Οι Ελληνίδες στον Αγώνα του '40**
- **ΟΧΙ**
- **Στα βουνά της Πίνδου**

Β. Συζητήστε στην τάξη σας πώς αντιμετωπίστηκε η εισβολή των Ιταλών από τους γέροντες, από τις γυναίκες και από τους φαντάρους.

2. Με αφορμή τον εορτασμό της 28ης Οκτωβρίου, φτιάξτε έναν **ιστορικό πίνακα** όπου θα αναφέρετε με χρονολογική σειρά τα γεγονότα που συνέβησαν την ιστορική αυτή περίοδο και αναρτήστε τον στην αίθουσα εκδηλώσεων για να ενημερώσετε τους προσκεκλημένους. Για τη συμπλήρωση του πίνακά σας μπορείτε να πάρετε πληροφορίες από το θεατρικό κείμενο που διαβάσατε και από τα αντίστοιχα κείμενα του βιβλίου της Ιστορίας.

π.χ.

28η Οκτωβρίου 1940

Ο Ιταλός πρεσβευτής Γκράτσι ζητάει την παράδοση της Ελλάδας και...

Έρθαν

(Και όλα έγιναν σαν ξένα)

Στην αρχή που είχαν έρθει περπατούσαν στους δρόμους και μερικοί Έλληνες στρατιώτες γύριζαν στα σπίτια τους κουρασμένοι κι αδυνατισμένοι κι αξύριστοι γιατί είχαν έρθει από την Αλβανία με τα πόδια. Οι αρβύλες τους ήταν τρύπιες κι άλλοι ήταν ξυπόλυτοι και πεινούσαν και οι στολές τους ήταν ξεσκισμένες και χωρίς κουμπιά. Ο κόσμος τούς λυπόταν και τους συμπονούσε και τους έδινε τσιγάρα κι άλλοι ψωμί και καλαμπόκια ψημένα. Όσοι δεν είχαν τι να τους δώσουν τους έλεγαν να κάνουν κουράγιο κι άλλοι τους έλεγαν παροιμίες, πως η ζωή είναι ρόδα και γυρίζει και πως πίσω έχει η αχλάδα την ουρά.

Οι Ιταλοί ζήλευαν που έβλεπαν τόση αγάπη για τους Έλληνες κι όχι και γι' αυτούς, που μάλιστα είχαν φύγει μακριά από την πατρίδα τους και ζούσαν στην ξενιτιά στη δική μας πατρίδα, και μια μέρα έβγαλαν μια αυστηρή διαταγή όλο ζήλια που απαγόρευε στους στρατιώτες μας να γυρίζουν με τις στολές τους και τους ανάγκαζε να φορούν κανονικά ρούχα.

Ο γιος της κυρίας που κάθεται πίσω από το σπίτι της παλιάς δασκάλας μόλις γύρισε από την Αλβανία είδε κάτι Ιταλούς που τον κοίταζαν ειρωνικά και νευρίασε και αγρίεψε και τους φώναξε «Αέραα!». Εκείνοι έφυγαν φοβισμένοι, αλλά γύρισαν πίσω με άλλους και άρχισαν να τον χτυπούν και να του δίνουν κλοτσιές,

Λέξεις... φράσεις... κείμενα Γλώσσα

ώσπου ο κακομοίρης έπεσε κάτω κι εκείνοι τότε του έδιναν πιο πολλές, κι όταν είδαν πως είχαν μαζευτεί γύρω τους άνθρωποι θυμωμένοι έτοιμοι να τους βουτήξουν και να τους βάλουν κάτω και να τους πα-τήσουν, κιτρίνισαν και κοκκίνισαν και πρασίνισαν σαν τις στολές τους και χαιρέτησαν με ευγένεια και έφυγαν για να γλιτώσουν, κάνοντας πως κάτι θυμήθηκαν ξαφνικά και έπρεπε κάπου να πάνε μην αρ-γήσουν.

Εμείς τα παιδιά δεν έχουμε πολλή όρεξη να πηγαίνουμε σχολείο και οι γονείς μας μας στέλνουν με το ζόρι και μας λένε πως όπου να 'ναι τα πράγματα θα καλυτερέψουν και, αν δεν καλυτερέψουν, θα συνηθίσουμε, που είναι χειρότερο, αλλά δε θα φαίνεται χειρότερο, γιατί οι συνήθειες έχουν αυτό το καλό. Δε λέω, σ' εμάς τα παιδιά ποτέ δε μας άρεσε να πηγαίνουμε σχολείο και τόσα χρόνια πηγαίναμε για τις εκδρομές και για να παίζουμε στα διαλείμματα, ενώ τώρα πηγαίνουμε όλο λύπη και πολλά παιδιά έρχονται νηστικά και καθόμαστε στα σκαλάκια και στα πεζούλια και λέμε αινίγματα κι ο σχολίατρος είπε πως, αν συνεχιστεί αυτή η κατάσταση, πολλοί μαθητές θα πάθουν αδενομάθεια.

Η εφημερίδα του μπαμπά όλο μικραίνει και δεν είναι κάτασπρο το χαρτί της, όπως πριν, και γράφει μόνο πόσο ακριβύνανε τα πράγματα και πως γι' αυτό δε φταίει ο ιταλικός στρατός, αλλά οι σύμμαχοί μας οι Άγγλοι, που κάνουν πως θέλουν το καλό μας αλλά ανεβάζουν τις τιμές επίτηδες για να λένε ότι τις ανεβάζουν οι κακοί Ιταλοί, για να μην τους αγαπάμε.

Ο μπαμπάς διαβάζει προσεκτικά αυτή τη φτωχική εφημεριδούλα για να δει μήπως ο ανθυποστρατηγός έβγαλε μια καινούρια διαταγή και απαγορεύει κάτι ακόμη, γιατί, αν δεν το ξέρουμε, μπορεί να τιμωρηθούμε αυστηρά και, επειδή ο κόσμος δεν έχει φαγητό να φάει, έγιναν τα σουσύτια που πηγαίνουμε όλοι και περιμένουμε από το πρωί με μία κατσαρολίτσα πότε θα φέρουν τα καζάνια να μας μοιράσουν φασουλάδα χωρίς αλάτι και λάδι, αλλά μόνο με λίγα φασόλια μέσα σε πολύ νερό. Όταν έρχονται, τρέχουμε και στριμωχνόμαστε ποιος θα πάρει πρώτος, γιατί δε φτάνει κάθε μέρα για όλους και οι τελευταίοι δεν παίρνουν και γίνονται τσακωμοί ακόμα και ανάμεσα στους φίλους και ανάμεσα στους γονείς και στα παιδιά τα δικά τους και των άλλων.

Κυριάκος Ντελόπουλος, *Ο Άκης στα όπλα*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002 (διασκευή)

1. α. Το απόσπασμα που διαβάσατε ξεκινάει με τη φράση «Στην αρχή που είχαν έρθει περπατούσαν στους δρόμους...». Ποιους εννοεί ο συγγραφέας ότι είχαν έρθει στην πόλη; Σε ποια ιστορική περίοδο αναφέρεται, σε αυτή του Ελληνοϊταλικού πολέμου, της Κατοχής ή της Απελευθέρωσης;

β. Η αφήγηση στο απόσπασμα γίνεται από κάποιον μεγάλο ή από ένα παιδί; Μπορείτε να δικαιολογήσετε την απάντησή σας με φράσεις του κειμένου;

γ. «...και μια μέρα έβγαλαν μια αυστηρή διαταγή όλο ζήλια που απαγόρευε στους στρατιώτες μας να γυρίζουν με τις στολές τους και ότι έπρεπε να φορούν κανονικά ρούχα...». Πιστεύετε ότι οι Ιταλοί πήραν μια τέτοια απόφαση από ζήλια; Συζητήστε το στην τάξη σας.

δ. Περιγράψτε πώς τρέφονταν οι Έλληνες κατά την περίοδο της Κατοχής. Πιστεύετε ότι τα παιδιά κινδύνευαν να πάθουν αδενομάθεια ή αδενοπάθεια; Εξηγήστε την απάντησή σας.

2. Ένα από τα δεινά του Β' Παγκόσμιου πολέμου ήταν ο λιμός, δηλαδή μεγάλη πείνα από έλλειψη τροφής. Μάθετε πώς οι Έλληνες αντιμετώπιζαν το πρόβλημα της πείνας την περίοδο αυτή. Συγκεντρώστε πληροφορίες από εφημερίδες, περιοδικά και ιστορικά βιβλία που αναφέρονται στο θέμα αυτό. Μπορείτε ακόμη να ρωτήσετε τους παππούδες και τις γιαγιάδες σας, που πιθανότατα έζησαν τον πόλεμο από κοντά. Παρουσιάστε τις πληροφορίες σας περιληπτικά με 150 ως 200 λέξεις στην τάξη ή στη γιορτή της 28ης Οκτωβρίου. Δώστε τίτλο στο κείμενό σας και γράψτε μόνο τα κύρια σημεία αυτών που διαβάσατε, τονίζοντας τους μεγάλους αγώνες που έκαναν οι Έλληνες παρά τα δεινά που υπέστησαν.

Μπορείτε να διαβάσετε από το Ανθολόγιο:

- ✎ Νικηφόρος Βρεττάκος, Ένας στρατιώτης μурμουρίζει στο αλβανικό μέτωπο (σελ. 211)
- ✎ Γιάννης Μπεράτης, [Στα βουνά της Αλβανίας] (σελ. 213)
- ✎ Άλκη Ζέη, [Η παρέλαση] (σελ. 215)
- ✎ Ζωρζ Σαρή, Τα κουλουράκια (σελ. 218)

Διαβάστε - Δείτε - Ακούστε - Επισκεφτείτε

- ✎ Γκώνας Νίκος — Ραπτοπούλου Σοφία, Το έπος του 1940 μέσα από τις εφημερίδες και τα περιοδικά της εποχής, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2004
- ✎ Ζέη Άλκη, Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1987
- ✎ Κορνήλιος Μανόλης, Πολύ ωραίο τ' όνομά σου, ελευθερία, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1987
- ✎ Ροδοπούλου Σούλα, Τα 40 κόσκινα, εκδ. Μόκας, Αθήνα, 1988
- ✎ Σαρή Ζωρζ, Οι νικητές, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1995

- ✎ Η αυτοκρατορία του ήλιου, Στίβεν Σπίλμπεργκ, 1987
- ✎ Η ζωή είναι ωραία, Ρομπέρτο Μπενίνι, 1997
- ✎ Οι Γερμανοί ξανάρχονται, Αλέκος Σακελλάριος, 1948
- ✎ Τόπος ηρώων, Αυτή είναι η Κρήτη, ντοκιμαντέρ ελληνικής παραγωγής, 2000

- ✎ Βάζει ο Ντούτσε τη στολή του, στίχοι Γ. Θίσβιος, μουσική Θ. Σακελλαρίδης
- ✎ Ο δρόμος, στίχοι Κ. Μητροπούλου, μουσική Μ. Λοΐζος
- ✎ Ο στρατιώτης, στίχοι Κ. Μητροπούλου, μουσική Μ. Λοΐζος
- ✎ Παιδιά, της Ελλάδος παιδιά, στίχοι Μ. Τραϊφόρος — Α. Σαββίδης, μουσική Μ. Σογιούλ
- ✎ Της δικαιοσύνης ήλιε νοητέ, στίχοι Ο. Ελύτης, μουσική Μ. Θεοδωράκης
- ✎ Το ακορντεόν, στίχοι Γ. Νεγρεπόντης, μουσική Μ. Λοΐζος

- ✎ Θωρηκτό Γ. Αβέρωφ, Μαρίνα Φλοίσβου, Π. Φάληρο, Αθήνα
- ✎ Ναυτικό Μουσείο, Ακτή Θεμιστοκλέους, Πειραιάς
- ✎ Πολεμικό Μουσείο, Ριζάρη 2, Αθήνα